

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Сідини Олександра Миколайовича

Конвергенція віртуального та фізичного просторів у контексті цифрової трансформації публічних бібліотек», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Культура і мистецтво» зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах прискореної цифрової трансформації всіх сфер суспільного життя проблема конвергенції фізичного та віртуального просторів публічних бібліотек набуває не лише теоретичного, але й гострого практичного, стратегічного значення. Це не вузькотехнічне завдання модернізації, а фундаментальний перегляд місії, функцій та соціальної ролі публічної бібліотеки як інституції в нову технологічну епоху. Світовий тренд на гібридизацію сервісів, посилений пандемією COVID-19 та стрімким розвитком імерсивних технологій (VR/AR, IoT, III), безпосередньо торкнувся бібліотечної галузі, формуючи запит на безшовний, «фігітальний» досвід користувача. Водночас в українському контексті ця проблема ускладнюється глибокими структурними диспропорціями: нерівномірністю технологічної інфраструктури між регіонами, обмеженим бюджетним фінансуванням, критичною залежністю сільських бібліотек як єдиних пунктів цифрового доступу. Окремим потужним викликом є повномасштабна російська агресія, яка не лише продемонструвала вразливість традиційних моделей, а й актуалізувала потребу в резильєнтних, гібридних інституціях, здатних функціонувати в умовах кризи, забезпечувати інформаційну безпеку та соціальну згуртованість громад.

Незважаючи на очевидну практичну потребу, наукова розробка проблеми конвергенції просторів в українському бібліотекознавчому дискурсі залишалася фрагментарною: наявні дослідження зосереджувалися або на технологіях цифровізації (електронні каталоги, репозитарії), або на трансформації фізичного середовища (бібліохаби, коворкінги). Системний аналіз конвергенції як цілісного явища, що охоплює технологічну, соціальну, управлінську та культурно-сміслову сфери, був відсутній. Дисертація О. М. Сідини заповнює цю важливу прогалину, пропонуючи не просто огляд окремих інновацій, а концептуальну модель розвитку публічної бібліотеки як конвергентного, резильєнтного соціокультурного хабу, адаптовану до реалій воєнного часу та післявоєнної відбудови України. Це зумовлює високий рівень актуальності та наукової значущості представленої роботи.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформульованих в роботі, їх наукова новизна. Високий рівень наукової обґрунтованості дисертаційного дослідження О. М. Сідини забезпечується завдяки продуманій методологічній

стратегії, що інтегрує системний, структурний та синергетичний підходи, а також теоретичні рамки концепцій «третього місця» Р. Ольденбурга, «бібліотеки як платформи» Д. Вайнбергера та сучасні дослідження з цифрової трансформації. Така методологічна поліфонія дозволила автору не лише систематизувати розрізнені наукові підходи до вивчення бібліотечного простору, а й запропонувати власне розуміння конвергенції як полівимірного синергетичного процесу, що охоплює стратегічну метавалюцію, спатіально-організаційну трансформацію та технологічний розвиток інфраструктури. Обґрунтованість висновків підкріплена репрезентативною джерельною базою (276 позицій), яка включає фундаментальні праці зарубіжних та українських авторів, нормативно-правові акти, аналітичні матеріали та результати власних емпіричних досліджень. Важливим елементом верифікації результатів стала розробка та проведення авторського контент-аналізу веб-сайтів і соціальних мереж десяти публічних бібліотек України, а також анонімного онлайн-опитування працівників бібліотек, що дозволило кількісно оцінити рівень конвергенції та виявити головні бар'єри (недостатнє фінансування – 78%, застаріла технічна база – 65%, дефіцит цифрових компетенцій – 52%).

Наукова новизна отриманих результатів є безсумнівною та має концептуальний характер. Уперше в українському академічному дискурсі конвергенцію фізичного та віртуального просторів публічної бібліотеки розглянуто як синергетичний трикомпонентний процес (стратегічна метавалюція, спатіально-організаційна трансформація, технологічний розвиток інфраструктури), що дозволяє подолати спрощене технократичне тлумачення цифровізації. Розроблено інтегративну модель публічної бібліотеки як резильєнтного соціокультурного хабу на базі конвергентного простору, адаптовану до умов війни, кризи та післявоєнної відбудови в Україні, що є вагомим внеском у розвиток теорії бібліотекознавства. Запропоновано оригінальну систему критеріїв та показників для оцінки ефективності конвергенції за чотирма вимірами (технологічним, економічним, соціальним, культурно-освітнім), що дозволяє перейти від фрагментарних якісних описів до обґрунтованого кількісного вимірювання – необхідної умови стратегічного управління та аргументації ресурсних витрат. Концептуалізовано модель «фігівальної» бібліотеки в Метавсесвіті та визначено п'ять інтегративних стратегій її реалізації («екосистемної взаємодії», «розширеного контенту», «імерсивного середовища», «гібридного супроводу», «відкритої архітектури»), що відкриває нові горизонти для дослідження віртуальних бібліотечних сервісів. Виявлено та систематизовано специфічні виклики просторової конвергенції в українському контексті, зокрема посилені війною, що дозволило сформулювати адаптивні практичні рекомендації для бібліотечної галузі та органів управління. Уточнено та доповнено поняттєво-категоріальний апарат, зокрема зміст термінів «конвергенція бібліотечних просторів», «фігівальна бібліотека», «цифровий

близнюк», а також періодизацію цифрової трансформації публічних бібліотек шляхом виокремлення трансформаційного етапу гібридизації (2010-ті – донині). Сукупність зазначених наукових результатів становить вагомий внесок у розвиток вітчизняного бібліотекознавства, інформаційної справи та соціальних комунікацій, створюючи міцне підґрунтя для подальших досліджень у галузі цифрової трансформації соціокультурних інституцій.

Структура і зміст дисертації. Дисертаційна робота О. М. Сідини має чітку, логічно вибудовану структуру, що повністю відповідає меті та завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок, з яких 187 сторінок – основного тексту, що свідчить про достатню глибину опрацювання матеріалу.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію та публікації. Перший розділ присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження: проаналізовано стан наукової розробки проблеми та джерельну базу, уточнено поняттєво-категоріальний апарат, обґрунтовано застосування системного, структурного, синергетичного підходів та комплексу методів (контент-аналіз, опитування, кейс-стаді тощо). Така методологічна рефлексія засвідчує високий рівень наукової культури дисертанта. Другий розділ розкриває стратегії цифрової трансформації публічних бібліотек (від автоматизації до гібридизації), аналізує інноваційні моделі організації простору («мультимірна модель», «бібліотека-платформа», «цифровий близнюк») та технологічні драйвери конвергенції (IoT, VR/AR, ШІ, технології цифрової доступності). Третій розділ фокусується на українському контексті: виявлено специфіку та виклики цифрової трансформації в умовах війни, розроблено систему критеріїв оцінки ефективності конвергенції (технологічний, економічний, соціальний, культурно-освітній виміри) та запропоновано інтегративну модель резильєнтного соціокультурного хабу з практичними рекомендаціями для галузі та органів управління. Кожен розділ завершується змістовними висновками, які підсумовують ключові результати. Загальні висновки дисертації логічно узагальнюють отримані наукові положення, повністю відповідаючи поставленим завданням. Додатки містять рубрикатор контент-аналізу, анкету опитування, таблиці та діаграми, що підтверджують емпіричну обґрунтованість висновків.

Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Основні наукові результати дисертаційного дослідження О. М. Сідини достатньо повно відображені у 8 наукових публікаціях. Серед них – 3 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних

наукометричних баз. Усі публікації є одноосібними, що підтверджує особистий внесок дисертанта. Аналіз змісту опублікованих праць дає підстави стверджувати, що в них послідовно викладено основні теоретичні положення, емпіричні дані, висновки та рекомендації, винесені на захист. Таким чином, вимога щодо повноти висвітлення наукових результатів є цілком виконаною.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Високо оцінюючи загальний науковий рівень та практичну значущість дисертаційного дослідження О. М. Сідини, слід висловити окремі дискусійні положення та зауваження:

Недостатнє врахування соціально-демографічних розрізів у дослідженні конвергенції. Автор ґрунтовно аналізує технологічні та організаційні аспекти конвергенції, однак поза увагою залишається специфіка взаємодії з різними віковими та соціальними групами користувачів. Зокрема, не досліджено, як саме «фігітальний досвід» сприймається людьми похилого віку (які часто мають нижчий рівень цифрової грамотності) або дітьми (які є найбільш чутливими до імерсивних технологій). Врахування цих когортних відмінностей могло б суттєво збагатити пропоновану модель резильєнтного хабу, зробивши її більш інклюзивною та адресною.

Слабо розкриті проблеми кібербезпеки та захисту персональних даних у контексті широкого впровадження IoT та цифрових двійників. Автор згадує про необхідність забезпечення безпеки даних (зокрема, у стратегії «відкритої архітектури»), однак не пропонує конкретних організаційно-правових механізмів їх реалізації в українських реаліях. Які саме зміни до нормативно-правової бази (Закон «Про захист персональних даних», внутрішні регламенти бібліотек) є необхідними для легітимізації збору та аналізу даних про поведінку користувачів у гібридному просторі? Це питання набуває особливої гостроти в умовах воєнних загроз, коли бібліотеки можуть стати ціллю для кібератак.

Бажаним було б більш детальне порівняння ефективності різних моделей організації простору за єдиною кількісною методикою. Хоча автор розробив оригінальну систему критеріїв оцінки конвергенції (Додатки В, Г), у тексті дисертації ця система застосована переважно до українських бібліотек. Поширення цього інструментарію на зарубіжні кейси (Oodi, Dokk1, китайські цифрові бібліотеки) дозволило б підтвердити універсальність запропонованих критеріїв, а також отримати кількісні орієнтири («бенчмарки») для українських бібліотек, що прагнуть досягти світового рівня гібридизації.

Висловлені зауваження не применшують загальної наукової цінності дисертаційної роботи, але окреслюють перспективні напрями для подальших досліджень, які можуть бути розвинуті автором.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Отже, дисертаційне дослідження Сідини Олександра Миколайовича «Конвергенція віртуального та фізичного просторів у контексті цифрової трансформації

публічних бібліотек» виконана на належному науковому рівні, є завершеним науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа з галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Дисертаційна робота О. М. Сідини відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019). Порушень академічної доброчесності не виявлено.

На підставі здійсненого аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота Сідини Олександра Миколайовича відповідає спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор О. М. Сідина заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформаційної діяльності
та зв'язків з громадськістю
Київського національного університету
культури і мистецтв

Надія БАЧИНСЬКА

Підпис	<i>Н. Бачинська</i>
Начальник ВК	<i>Д. М. [signature]</i>
"16"	06